ÇINARALTI

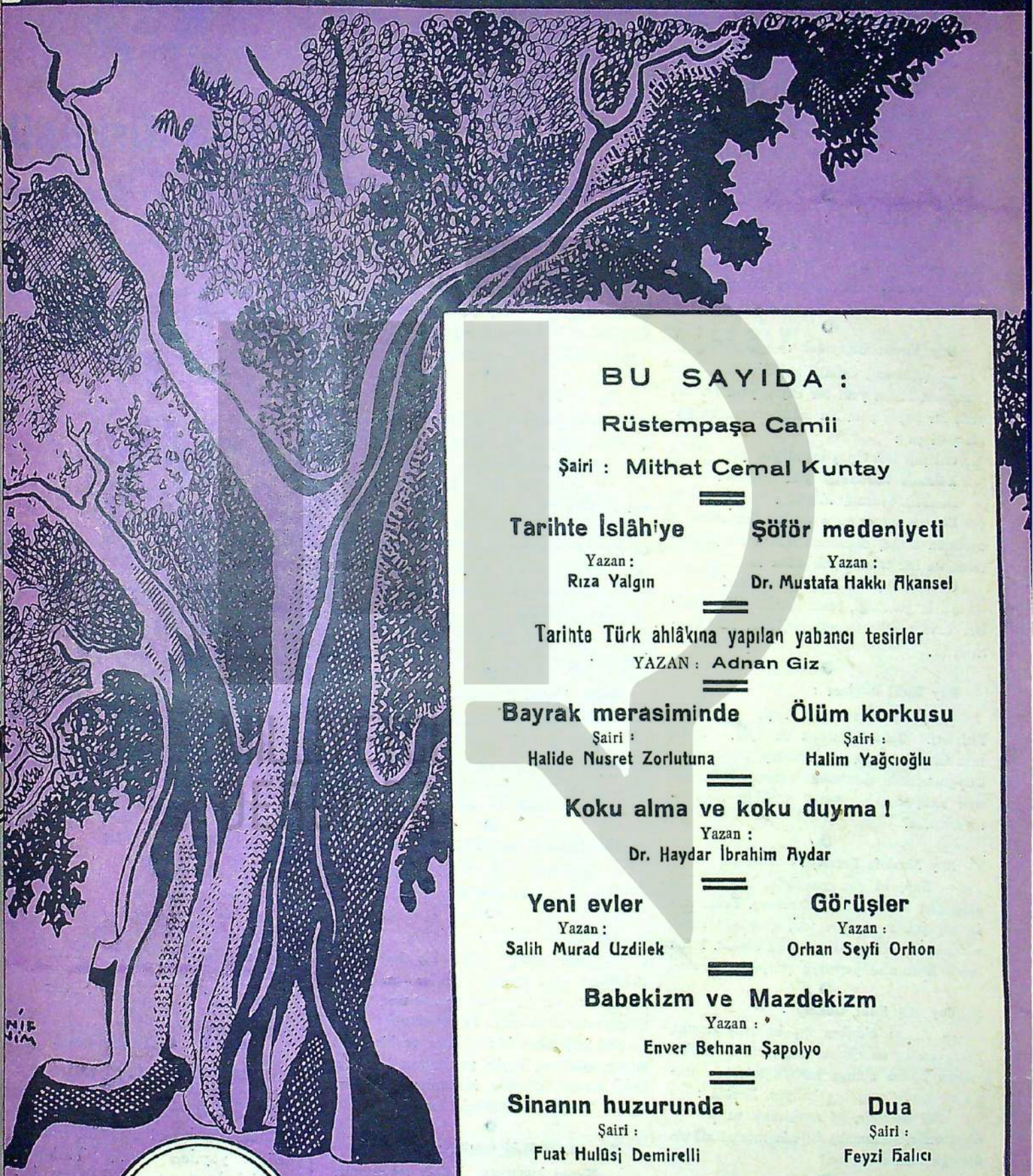

BU SAYIDA :

Rüstempaşa Camii

Şairi : Mithat Cemal Kuntay

Tarihte İslâhiye

Yazan :
Rıza Yalgın

Şöför medeniyeti

Yazan :
Dr. Mustafa Hakkı Akansel

Tarihte Türk ahlâkına yapılan yabancı tesirler

YAZAN : Adnan Giz

Bayrak merasiminde

Şairi :
Halide Nusret Zorlutuna

Ölüm korkusu

Şairi :
Halim Yağcıoğlu

Koku alma ve koku duyma !

Yazan :
Dr. Haydar İbrahim Aydar

Yeni evler

Yazan :
Salih Murad Uzdilek

Görüşler

Yazan :
Orhan Seyfi Orhon

Babekizm ve Mazdekizm

Yazan :
Enver Behnan Şapolyo

Sinanın huzurunda

Şairi :
Fuat Hulûsi Demirelli

Dua

Şairi :
Feyzi Halıcı

Sayı : 84
Kuruş : 15

HAFTALIK
FİKİR VE SANAT

Millî Piyango

Kim bilir...
Belki de...
Bu sefer..
En talihli sizsiniz...

Sahibi ve Neşriyat Md.
Orhan Seyfi Orhon
Basıldığı yer :
Cumhuriyet Matb.
'İstanbul'

TÜRK EFSANELERİ

ÇINARALTI YAYINI

Fiatı 50 kuruş

UMUMİ SATIŞ YERİ :
İSTANBUL-ANKARA CADDESİ
ÇINARALTI İDAREHANESİ Nº 47

SODALI LİKÖR
İKRAM EDİNİZ

ADEMİ İKTİDAR VE BELGEVŞEKLİĞİNE KARŞI

FORTOBİN

9. ve İ. MUAVENET VEKÂLETİNİN RUHSATINI HAİZDİR
HER ECZANEDE BULUNUR POSTA KUTUSU 228
REÇETE İLE SATILIR

DEVA

KAŞELERİ

Baş, diş, nezle, grip, romatizma

Ve bütün ağrıları derhal keser

Sıhhiye Vekâletinin ruhsatını haizdir. İcabında günde 3 kaşe alınabilir.

T. C. ZİRAAT BANKASI

PARA BİRİKTİREN RAHAT-EDER

Konuşmalar

Bay Galip Coşkun :

— Şiiriniz bizim mecmuamıza sığmıyacak kadar uzun. Kendi hayatınıza ait vakaları yaşattığı için onu bir hâtıra olarak saklayın.

Bay Mübin Siret :

— Manzumeniz şimdi gözüme ilişti. İdare geldiğiniz zaman beni bulamamış olduğunuza teessüf ettim. Tekrar gelmenizi rica ederim.

Bay Yunus Olcaytürk :

— (Atılsam) isimli koşmanızda şekil hatası yok. Fakat yeni bir deyiş, yeni bir his, bir hayal yok. Bu manzumenin en güzel yeri şu :

Özleyip görmediğim yer,
Yolunda kurbanlık gibi satılsam.

Bundan sonraki kitada :

Durgun akar mı o coşkun bir seldi,

diyerek sonra, dördüncü mısraı siz yazmasanız da biz tahmin edebiliriz :

O selin suyuna ben de katılsam!

Şiirin güzelliği, onun malûm olan tedaisini devam ettirmesinde değildir, sürprizlededir.

Bay Ruhi Bilginer :

— Fikirleriniz yaşlı başlı adamların fikirleri. Tahassürleriniz de öyle. Fakat manzumeniz daha ilk mektep manzumesi. Hislerinizle üslûbunuz arasındaki bu tezadı anlıyamadım. Acaba yaşlılığa mı özeniyorsunuz?

Bay Mustafa Ecemiş :

Belli ki çok gençsiniz. Yazınız bile hakikî karakterini bulamamış. Fakat sizde şairlik nefhası var. (Aladağ) isimli yazınız rötuş edilse güzel olacak. Bunu kendinize yapmıya çalışın.

Ali Sıtkı Gökalp :

— Aruzu oldukça iyi kullanıyorsunuz, bütün enerjinizi bu vezin makanizmasına hâkim olmıya sarfettiğiniz için fikir ve hissin yeri boş kalıyor. Meselâ :

Bir denizdir, içi rengârenk su
Dolu. (Yanmak) fiilinin mecazi mânaya alınması lâzım. Halbuki bunun böyle olmasını icap ettiren bir şey yok. Hakiki mânada anlatınca, istemediğiniz ve hiç birimizin de istemediğine şüphe olmıyan bir netice çıkıyor. Yazdığınız mısraları okuduğunuz zaman, bunun, siz farkına varamadınız mı?

Bay Murat Çınar :

— Bize karşı gösterdiğiniz dostluğa teşekkür ederiz. Yalnız, Çınaraltı'nda mensure, fıkra tarzında yazılar neşretmiyoruz. Bizi mazur görün ve saygılarımızı kabul edin.

Bay S. Cenan :

— Bahsettiğiniz delikanlı geçen sayımızda bir başkasının şiirini de kendi ismile bize gönderip neşrettirdi. Bu kadarla da kalmadı, idaremize de geldi. Kendisini şahsen tanıdık. Pek nazik, pek akıllı bir genç görünüyor. Bu pek çocukça kötü huya nasıl alışmış? Bunda maddi bir menfaat yoktur. Mânevi tarafına gelince insana uzun süren bir utanç getirmeden başka bir şeye yaramaz. Müsterih olun. Bu gencin bundan sonra bu işi tekrar edeceğini zannetmiyoruz.

Bayan Melâhat Sezener :

— Bu manzumenizi 50 sene evvel yazmış olsaydınız, çok beğenilecekti. Her şey gibi edebiyat ta modaya tâbidir. Kadınların bunu erkeklerden daha iyi kavraması lâzım gelir. Lûtfen biraz daha asri olunuz!

Bay Mukbil Naci Bakkaloğlu :

— Şiirlerinizi daktilo ile yazıp göndertin. Yazınızın okunması güç.

Bay Ferhat Erkoç :

— Anne isimli şiiriniz hiç fena değil. Fakat bu daha ziyade çocuklar için yazılmış ahlâkî, terbiyevî manzumelerden. Bunu Çocuk mecmuasında neşretmelisiniz. (Çınaraltı) büyüklere hitap ediyor ve bir sanat iddiası güdüyor. Başka yazılarınızı bekleriz. Eğer zahmet olmazsa idaremize uğrayınız. Sizinle bu mevzu üzerinde konuşalım.

Bay Enver Baki Öngün :

— Nazım kusursuz. Yalnız mevzuunuz çok umumî. O kadar çok «Akşam» lar yazılmıştır ki. Buna bir orijinalite koymadan yazamazsınız. Şiirinizin eksik tarafı bu. Başka mevzular bulun. Çok tekrar edilmiş şeylerde muvaffak olmak kolay değildir.

Yaylâ türküsü

Şairi :
HALİDE NUSRET ZORLUTUNA

Türk edebiyatının en ince, en sanatkâr şairi Halide Nusret Zorlutunanın en güzel şiirlerini bir araya toplıyan bu eser (Çınaraltı) yayını neşriyatı arasında basılıyor. Pek yakında çıkacaktır.

Fiatı: 50 kuruş

Japon mucizesi

Dr. MUSTAFA HAKKI AKANSEL

Japonyanın bu kadar kısa bir zamanda nasıl kalkındığını, çok fakir bir Ortaçağ çiftçi milleti iken dünyanın en kudretli asrî bir devleti ve en ileri ağır endüstri milleti haline nasıl geldiğini en yeni vesikalarla tetkik eden bu eser, bizim bundan alacağımız dersleri göstermektedir.

Fiatı: 50 kuruş

Yer Yüzünde Türkler

HÜSEYİN NAMIK ORKUN

Türklere akraba olan milletlerle yer yüzüne yayılan bütün Türklerin yerlerini, boylarını, nüfuslarını, hayatlarını bildiren bu emsalsiz eser pek yakında (Çınaraltı) yayını arasında çıkıyor.

Fiatı: 50 kuruş

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 84 — 1 Mayıs 1943 Cumartesi

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınaraltı Yayınevi, No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı: 15 Krş. — Cilt : 4

Halk Sanatkârı Naşit

Yazan : **Orhan Seyfi ORHON**

Bu satırları, halk sanatkârı Naşidin ölümünden duyduğum derin bir teessürle yazıyorum. Hemen, şunu ilâve edeyim: Ben, rahmetli Naşidi ölçüsüz bir mübalâğa ile methetmeğe başlıyacak değilim. Hayır, bence de o, bir daha misli yetişmiyecek bir sahne artisti veya bir dâhi değildi, onu olduğu gibi görüyorum. O, bir halk sanatkârıydı. Benim için asıl kıymeti bundadır. Onun sahnede yarattığı sıcak sempati, güzidelerle halk arasındaki buzdan duvarları yıktı. Eski bir tâbir ile «tiyatro perveran efendilerimiz» onu beğenmeden utanmadılar; hem de «Koklen» leri seyrettikleri halde!

Halkın zarafetini, zekâsını, sanatkârlığını güzideler sınıfına kabul ettiren Naşit, zihnimizde bir inkılâp yaptığını farketti mi bilmem! Fakat onun büyük ve şerefli hizmeti budur.

Düşünüyorum: Eğer çok daha evvel, büyük sanatkârlarımız halkın bu cazibesini duysalardı; meselâ, 16 ncı asırda Fuzuli (Leylâ ve Mecnun) unu bu tesir altında halkın dilile ve halk veznile yazsaydı, edebiyatımızın manzarası büsbütün değişecekti. Bizim de şimdi en az bir (Romeo - Jülyet) imiz olacaktı Daha ileriye gidiyorum: Halk masallarını yazsalardı; Dede Korkut hikâyelerini, veya Köroğlu, Âşık Kerem destanlarını... Bugün Türk edebiyatı beynelmilel bir kıymetti. Biraz daha ileriye gideceğim: Yalnız bu kadarla kalmıyacaktık. Duyuş ve düşünüş tarzımız değişmiş, Rönesansımızı yapmış, muasır bir millet haline gelmiştik. Millî bünyenin köklerile, çiçekleri ve yaprakları arasındaki feyizli musgunun gitgide azalışı asıl gövdeyi zaafa uğratmış, kurutmıya başlamıştır.

Halk sanatkârı Naşidin ölümü bana işte bunları düşündürüyor. Bunun için aramızdan onun eksilişine karşı derin bir teessür duyuyorum.

Orhan Seyfi ORHON

YENİ ABONE ŞARTLARI (37 den itibaren)
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için:
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez.

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

Şoför Medeniyeti

Yazan: **Dr. Mustafa Hakkı Akansel**

Fransanın pek meşhur yazarı **Anatole France,** bir kitabında, bundan kırk sene evvel, şimdiki medeniyetin nasıl yıkılacağını şöyle haber vermişti:

Günün birinde, hem dâhi hem de deli bir mühendis, bütün insanlığı bir anda mahvedecek gayet müthiş bir şey icadedecek ve bunu kullanmak suretile, şimdiki medeniyeti yıkacak. Kenarda, köşede nasılsa canını kurtarabilmiş olan bir kaç insan çifti, yeniden üreyecekler ve bin zahmetle, dört, beş bin sene içinde, yeni bir medeniyet kuracaklar. Bir müddet geçince, bu yeni medeniyet te, gene insanların elile, tahrip edilecek ve onun yerine de, bir yenisi gelecek. Alaycı, ince, (şüphe) yi kendi dini haline koymuş ve harikulâde (olağanüstü) güzel üslûbile tanınmış olan bu yazar şöyle diyor: (İşte, insanlığın tarihi budur: Bu (devri daim çemberidir).

Galiba, bu büyük yazarın bu kâhinliği, nihayet, görülecek gibi. Yalnız, burada, imha vasıtasını bulan dâhi - deli mühendis bir tane değil, iki kişidir: (Dinamit) i bulan İsveçli mühendis **Nobel,** (uçak) ı icadeden (**Ader**)!

Fakat, bu iki büyük insan hiç te deli ve insafsız değil idiler. Onlar, bu keşiflerini, insanlığa bir iyilik olsun diye yaptılar. Asıl deli ve canavar olanlar, onların bu buluşlarını, insanlığı imha yolunda kullananlardır.

Dikkat ettiniz mi? Herkes (**insan zekâsı**) ndan dem vurur. İnsan aklı, deyince, evvelâ, herkes kendi aklını murat eder. Ve kendi zekâsını bir Eflâtunun zekâsına benzetir. Fakat, insanlar, birbirinden çok farklı yaratıklardır. Asıl mühim olan (**benzerlikler**) değil (**farklar**) dır. Biyoloji bilgisinin hesaplarına göre, dünyada on altı milyon çeşit insan vardır. (**Doğum piyangosu**) isimli yazımda, gene bu dergide, bundan vaktile bahsetmiştim. İnsan var ki hayvandan aşağıdır, insancık var ki insanlığın şerefidir. (İnsan aklı) denince, bir **Eflâtun,** bir **Sokrat,** bir **Pastör** de akla gelebilir, bir **Neron,** bir **Deli İbrahim** de.

Onun için, dinamiti ve uçağı bulan insanlarla, onları, kadın, çocuk, ihtiyar ayırt etmeden ölüm alanında kullanan insanları birbirinden ayırmak gerektir.

Nobel, dinamiti bulduktan sonra, bunun, (**imar**) dan ziyade, (**imha**) için kullanılacağını anladı ve çok teessür duydu. Bunun üzerine, insanlığa başka bir yoldan hizmet edebilmek için, bu keşfi sayesinde kazandığı milyonlarca lirayı, sulh uğrunda çalışanları, hekimlikde, kimyada mühim keşifler yaparak, felsefe ve edebiyatta mühim eserler yazmak suretile insanlığa hizmet edenleri mükâfatlandırmak işlerine vakfetti. İşte, bunlara: (**Nobel mükâfatları**) deniyor.

Nobel, dinamiti ilk bulduğu vakit, bunun olağanüstü tesirini arkadaşları öteki bilginlere göstermek için bir gün, onları geniş bir çayıra davet etti. Âlimlerden biri, atılan şeyleri alıp geri getirmek için hususi surette yetiştirdiği köpeğini de yanına almış. Nobel, bir çubuk şeklinde olan dinamitin fitilini ateşlemiş ve derhal, olanca kuvvetile uzağa fırlatmış. Davetli bilginin köpeği derhal fırlamış, dinamiti ağzına almış, ve davetli heyete doğru koşmağa başlamış. Âlimler, dehşet içinde, tabana kuvvet kaçmağa başlamışlar. Nihayet, yarı yolda, dinamit patlamış ve dinamitin, şimdiki dört bin kiloluk o müthiş bombaların ağababasının ilk canlı kurbanı olan zavallı ve günahsız köpekcik de berhava olmuş.

Bu, bir (**alâmet**) tir. Fakat, (**hayra alâmet**) değil! İnsanların, uçaklardan yağmur gibi dökülen bombaların altında köpekler gibi, merhametsizce öldürüleceklerine işaret'tir.

Filozof **Kayzerling,** 1929 da yazdığı bir eserde, dünyanın şimdiki aldığı duruma (**Şoför medeniyeti**) ismini vermişti. Şimdiki olaylar, bu tanınmış filozofun yerden göğe kadar haklı olduğunu ispat ettiler.

3 mart 1943 günlü (Journal de Genève) ismindeki İsviçre gazetesinde okunduğuna göre, bilginler, subaylar, siyaset adamları, on beş senedir, hakikati tekrar ederlermiş: (**Bo gazlar**) dünyanın en dehşetli imha tidir. Sivil halkı bundan korumak kânsızdır. Bu gazlarla, bütün bir let, topyekûn, imha olunabilir. tanecik uçak, bir buçuk milyon in bir kaç saat içinde öldürmeğe yete kadar gazı taşıyabilirmiş. Bunu d nen, tanınmış Fransız fizik b **profesör Branly** şöyle yazmış: (**müzdeki harpte, insan cinsi kıs yok olacak ve kalanı da tamamile fil bir hale gelecektir**).

1914 - 18 harbinde, sivil ha bombardıman edilmesi gayet alça addolunuyordu. Şimdiki harbde bu iş resmî tebliğlerle ilân ediliyor.

Bence, bu halin sebepleri şun dır: İnsanların miktarı haddin fazla çoğaldı. Bundan dört yüz evvel, insanlar, takriben üç yüz yondu; şimdi ise, iki milyara daya Halbuki, arz yuvarlağı gene es kadar küçük kaldı. Yiyecek madd ancak kısmen arttı. (**Maltüs**), b çok evvelden sezmişti. Milliye prensipi de, her milleti, komşusu ezelî bir düşman, bir yiyecek ma rakibi haline koydu. Hani nerede insanlar, birbirini çiy çiy yiyecek! Üçüncü bir sebep te, artık, mânev tın, ahlâkın, eskisi kadar kuvveti mamış olmasıdır. Mâneviyatın, d rin kuvvetten düşmesi sebebinden, sanlar arasındaki boğuşmaların d vahşiyane olacağını, meşhur İn yazarı H. G. Wells, (Cihan Tari Ana Çizgileri) isimli pek tanın eserinde bilhassa kaydetmiştir.

Kayzerling: (son bir asırdan ş ret olan bu çok kısa müddet iç ruh o kadar sathîleşti ki, bugün, cansız maddenin ve onun kanunla hüküm sürmeğe başladığını, dehşet içinde kalarak, görmekteyiz. Şimd kadar, insanlık yaşayalı beri, böyle hal görülmemişti), diyor.

Şöyle bir masal vardır: Sihir zın biri, yanına bir çırak almış. Bu

— **Sonu 15 inci sahifede** —

Bayrak merasiminde

Yazan: Halide Nusret ZORLUTUNA

Hazırol!» emri... selâm... sonra yürekler çarpar;
ıç göğüsler kabarır, ruhları kaplar da bahar.
fak üstünde gülerken güzelim «nazlı hilâl»
kselir bir heyecan dalgası... yüzler al al :

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
önmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
benim milletimin yıldızıdır parlıyacak,
benimdir, o benim milletimindir ancak!»

çocuk bir koca arslan «o benimdir!» derken,
na can vermeğe hazır bir işaret etsen!
er yürek aşkına tutkundur ezelden ebede :
küçük yavru, bu genç kız, o beyaz saçlı dede.

nun aşkile erir kalbleri örten kara yas;
ı kızıl gül dedemizden, atamızdan miras.
a gül rengini vermiş dökülen kanlarımız :
önmesin, ey yüce Tanrım, budur ancak varımız!

Halide Nusret ZORLUTUNA

Sinanın Huzurunda

zan verirken ufuk: «Tanrı var; inan.» diyerek,
nare, kubbe coşarken, birer binan diyerek,
abul et ey koca bâni, bir armağan diyerek,
çağlar alkışa durmuş: «Sinan! Sinan!» diyerek.

nülde, canda ne engin bir inşirah eserin!
ineşler alnını öpmektedir bu şaheserin,
kaybedenlere buldurdu bir ilâh eserin,
an verirken ufuk: «Tanrı var; inan.» diyerek.

Yavuz ki Şarka, Süleyman ki Garba kıldı sefer,
Ve her seferden ulaştırdılar bu yurda zafer,
Bu mâbedin üzerinden fezaya taştı o fer,
Minare, kubbe coşarken, birer binan diyerek.

Başındadır gece, gündüz sihirli şehrin o nur.
Suyunda neşe cıvıldar, taşında haz ve gurur.
Sinan, Sinan, sana şükran için kuruldu bu sur,
Kabul et ey koca bâni, bir armağan diyerek.

Kaç öğle vakti dolaştık ta şanlı türbeni biz,
Kabardı göğsümüz, ancak yaşardı gözlerimiz.
Seninle müftehiriz biz, seninle müftehiriz,
Ki çağlar alkışa durmuş: «Sinan! Sinan!» diyerek.

Fuat Hulûsi DEMİRELLİ

Maziyi anarken...

Zannetme ki sen, tantanadan, debdebedendi;
Bayrak diye taptıkları al kandı, kefendi.

Onlar kılıcın gölgesi altında bu yurdu,
Beş yüz sene evvel ne şehametle korurdu.

Titretti bütün Garbı Süleyman anılınca;
Bir devr açılır koskoca fâtih tanılınca..

Ceddim karadan yelken açıp dağları aştı,
Dünyaya göğüs gerdi, asırlarca savaştı.

Her bir taşın üstünde bu ırkın kanı vardı,
Onlarla Sinan türbe yapar, cami yapardı.

Onlar, bu kızıl kanla tüten meşaledirler;
Onlar, bizi hâlâ koruyan bir kaledirler...

C. KATANOĞLU

MİLLİYETÇİ DERGİLER

YENİ İLİM VE TEKNİK

Yeni evler

Prof. Salih Murad UZDİLEK

Yüksek apartımanlar arasındaki dar sokaklı kalabalık şehirler halkı yavaş yavaş şehir dışına çıkmak istiyor. Tayyare hücumları sıhhat bakımından zaten mahzurlu olan apartmanları bir kat daha gözden düşürmüştür. Şehir dışına çıkmakta karşılaştığımız başlıca müşküller, modern binaların pahalıya malolması ve nakil meselelerinin tanzimidir. Harbden sonra ucuza mal edilecek olan modern evler birinci meseleyi halledeceği gibi ucuz fiatla satılacak olan otomobiller de ikinci müşkülü ortadan kaldıracaktır.

Amerika Birleşik Cümhuriyetinde yapılacak olan yeni evlerin beher odasının 500 ilâ 800 dolara malolacağı söyleniyor. Fabrikalarda hazırlanacak olan ev parçaları iki adam tarafından taşınabilmekte ve yerlerine yerleştirilebilmektedir. Bu halde ev inşası bir nevi fabrika işi haline girmiş olacaktır.

Yeni izolan malzeme eski duvarlara nazaran hem daha hafif ve hem de mukavim dir. Kontrplâk, plâstik, pasianmıyan çelik yeni demirsiz halitalar, muhtelif terkipte yapılmış olan plâklar, yağına mukavemet eden tahtalar, seramik ve uzun müddet dayanan plâstik kaplamalar yeni inşaatın esas malzemesi olacaktır. Damlarda kiremitler yerine paslanmıyan çelik levhalar kaim olacaktır. Evin ömrünce dayanacak olan bu yeni damlar sayesinde dam aktarması, tamiri dertlerinden kurtulacağız.

Evlerdeki tenvirat otomatik olacak. Dışarıdaki gündüz ışığının değişmesine göre çalışan elektrik (göz) leri tenviratı idare edecek. Evlerdeki hava şartlanması sıhhate muzır olan tozları filtre edecektir.

Sıhhi evler ve kimya ilmine dayanan yeni gıdalar sayesinde vasati ömür artacak, gibi bu harbin nüfus zayiatı kapanacaktır.

Dünyanın her tarafına, bütün iklimlere yayılan bu harp tıp âleminde mühim inkılâplara sebep olmuştur. Bu yayılma yüzünden bütün ilimler harp işinde seferber edilmiştir. Bu harbde bir takım yeni cihaz ve silâhlar işitiyoruz. Devreden tablasının muhit hızı bir mermi hızına yakın olan ultra - santrifüjler icat edilmiştir. Bu cihaz şeker mahlûlündeki şekeri sudan ve kandaki hemoglobinlerini ayırma kabiliyetini haizdir. Adeseli mikroskopların büyültme kabiliyeti son hadde varmıştır. Harbden evvel büyültme kabiliyeti 24000 olan elektron mikroskoplarının bu kabiliyeti 130000 e çıkarılmıştır. Milimetrenin yüzde bir kalınlı-

(Sonu 15 inci sahifede)

TARİHTE İSLÂHİYE

Kazıbaba - Kanıbaba

YAZAN:
Rıza YALGIN

Kazıbaba (el yapması)

Kazıbaba (orijinali)

Boyu:	*110*
Genişliği:	*52*
	55

İslâhiye Adana'nın 120 kilometre sunda Dumdumdağı eteğinde ve Karas Fevzi Paşa nahiyesinin on kilometre nubunda 183000 nüfuslu Gaziantep vil ne bağlı küçük fakat büyümeğe elv zengin tabiatli bir kazadır.

Kasabanın Batısındaki Dumdumd üstünde Kipertin haritasında (Nibol Halk arasında (Nikoli) adını taşıyan hemen harap olmuş bir kale vardır.

Bu kalenin bir duvarında Cevdet iki satırlık Yunanca bir kitabenin b duğunu ve bu kitabede «İskender b ceza kanunu tesis etti» ibaresinin yazılı duğunu tesbit etmiş ise de mezkûr kit şimdi nerede olduğu malûm değildir (

Bizim burada ele geçirdiğimiz dört tırlık Roma harflerile yazılmış kitabe- Roma devrinde kasabanın bir su hâd halleden kitabelerden olduğu malûmdur.

Fakat İslâhiyenin tarihi bu kadar basit değildir. İslâhiyenin bulunduğu tarihten önce ve bilhassa Poz Eti de en parlak günlerini yaşadığı mühim bir hit içindedir.

İslâhiye çevresinde bu gibi eski e henüz her adımda kolayca bulunması bil olan şeylerden sayılmaktadır. Kasa Doğusunda meşhur Zincirli hacabeleri, ney Doğusunda Pazarcık ve Sakçagöz, tısında Anavarza, Sirkeli gibi İran, Y Roma ve Eti anıtlarını hâlâ koynunda yan Çukurova, Güneyinde Kozandağları onların arasından Boğazköye kadar sürüp den büyük Eti yolu ve Gezbel anıtla Kuzeyinde Halep serapları içinde gö yüzlerce arkeoloji malzemeleriyle dolu yük bir çöl ve sayısız eserleri, İslâhi çok eski ve pek ekonomik bir mınta merkezinde kurulmuş bir şehir old kanaatini uyandırmaktadır. Zaten ş üzerindeki Dumdum kale bakıyesi de nu teyit etmektedir.

6.2.1940 tarihinde bu muhitte y

(1) Cevdet paşanın maruzatı (Türk Encümeni mecmuası No. 11 - 88, sayfa:

Kanıbaba (el yapması)

Kanıbaba (orijinali)

Boyu:	62
Genişliği:	33
	47

ğım bir araştırmada kalenin üzerinde ve dimdik bir dağın başında (Kazdağ) mihrengi noktasının yanında etrafı taş yığınlarile doldurulmuş iki ziyarete (mezara) rastladım (2).

Halk bu iki meçhul mezarın birine «Kazıbaba», diğerine «Kanıbaba» ismini vermiştir. Kazıbaba adını taşıyan heykel kabartması mükemmel bir Teşup, Kanıbaba ise bir sihirbaz tanrısını andırıyordu. Bu keşif esnasında muhiti yokladım, mezarların yakininde bir de mağara bulunduğunu gördüm.

Hem arkeoloji ve hem de mitoloji bakımından büyük bir değer ifade eden bu mezarlara bugün İslâhiyenin bir kısım köylü halkı arasında o kadar mukaddes mefhumlar taşıtılmaktadır ki: her iki mezar evliyaların gördüğü rağbeti görmektedir.

Bu mezarların mâneviyatına bağlı köylüler yağmur dualarında, büyük adaklarda bunların başında panayır yapmakta ve kurbanlar kesmektedirler. Fakat, burada kesilip pilâvı yenen kurbanlardan arta kalan tahta kaşıklar geri götürülmediği mezarlarını yanıbaşındaki çukurda gözümüze ilişen yüzlerce kaşıktan anlaşılmaktadır. (Buraya gelenlerin kaşık getirmiyerek babaların birikmiş kaşıkları ile pilâv yemekte oldukları da umulur.) Kaşıklar arasında bir çok iğneler de bulunmuştur.

Mitoloji bakımından bu kaşık ve iğnelerin incelenmesi ne kadar değer ise milâttan çok öncedenberi mevcut olan bu heykellerin bugüne kadar birer ibadet vasıtası olması da ayrıca ve büyük bir değer vermektedir.

İşte İslâhiyenin tarihi hakkında kısaca bir görüş, eğer bu muhit içinde ve bilhassa manzara ve letafetile bir şaheser olan Gâvurdağında gerek arkeoloji ve gerekse etnoloji hakkında derin ve sürekli bir araştırma yapılacak olursa; kanlı Asur istilâlarına, Kadeş, Dâra ve İskenderin büyük muharebelerine sahne olan bu yerlerde kimbilir daha ne kadar tarih vesikaları bulunacak ve müzelerimiz ile tarih hazinelerimiz bu buluntulardan ne kadar, kıymetler kazanmış olacaktır.

Ben bu yazımda bugün Adana müzesinde teşhir edilen, keşfine muvaffak olduğum bu iki mezar taşı yerine kullanılan Eti anıtlarını yalnız takdim ederek iktifa ediyorum. Bunlardan Teşup olduğu kuvvetle zannedilen «Kazbaba» şöyle ayrılırsa «Kanıbaba» nın (beli bıçaklı ve eli yılanlı) kabartması her halde tıp tarihile birlikte çok mühim bir efsanenin gizli sırlarını vermekte olduğuna şüphe edilemez sanırım. Son söz, bu sahanın muktedir ve salâhiyetli olan âlimlerinindir.

Rıza YALGIN

(2) Bu mezarların Cenubuna kabartmalar konmuş, kabartmaların ikisinin de yüzü Doğuya dönmüştür.

GELECEK SAYIDA :

Ağaç Kasidesi

şairi:

Halil Nihat BOZTEPE

SEÇME SÖZLER

★ Başkasının aleyhinde bulunan, kendi aleyhinde bulunulmasından korkmuyor demektir. Chilon

◆ ◆

★ Düşmanının haber almasından korkuğun hiç bir şey yapma. Sénèque

◆ ◆

★ Gelişi güzel bir taş atmak bir lâf atmaktan daha iyidir. Sextius

◆ ◆

★ Paranın öldürdüğü ruh, kılıcın öldürdüğü bedenden fazladır. Wolter Scott

◆ ◆

★ Ne mutlu zenginlere! Başkalarını teselli etmek imkânına maliktirler.
Contesse Diane

◆ ◆

★ İnsanların ahlâkını bozan zenginlik değil, zengin olma hırsıdır. De Bonald

◆ ◆

★ Lüks ya zevki ifsat eder, ya ahlâkı.
Joubert

◆ ◆

★ Eğer fakir isen sefaletine bir de ödünç almak ve borçlu kalmak sıkıntısını ilâve etme. Amyot

◆ ◆

★ Boş çuval, dik durmaz derler. Bu, borçlu adam için de böyledir. S. Smiles

◆ ◆

★ Gençlikte yapılan borç, kemale ermiş adamın harabisini mucip olur Johnson

◆ ◆

Borç insanı hakikî bir köle haline koyar
Wellington

TÜRK TARİHİNİN
Şeref Galerisi

Arkadaşımız Adnan Giz, geçen sayımızda çok güzel bir fikir ortaya attı: Türk tarihinin büyükleri için bir «Şeref galerisi» yapmak. Bu galeriye girecekler den üç şart arıyor:

1 — Türk soyundan olmak.
2 — Türk ahlâkının üstün vasıflarına sahip bulunmak.
3 — Türk milletine büyük hizmetler etmiş olmak.

Türkler için kutlu sayılan 9 adedini esas tutarak :

9 Büyük asker ve kumandan,
9 Devlet adamı,
9 Âlim ve mütefekkir,
9 Edip ve sanatkâr,

olmak üzere 36 kişi seçiyor. Buna (Atatürk - İnönü - Çakmak ve Meçhul Asker) in değişmez 4 şeref yerini de ilâve ederek 40 kişilik bir (Şeref galerisi) listesi meydana getiriyor.

Biz de, bu güzel fikri gerçekleştirmeğe yardım etmiş olmak için Türk güzide ve münevverlerine müracaat ediyoruz. Aynı esaslar dahilinde tertip edecekleri (Türk tarihinin şeref galerisi) listelerini lûtfen (Çınaraltı) na göndermelerini rica ediyoruz. Bu listeleri gönderenlerin isimlerile neşredeceğiz. Sayın güzide ve münevverlerimizin (Şeref galerisi) için seçecekleri Türk büyükleri hakkında, niçin bu isimleri seçtiklerine dair sebep göstermelerine lüzum yoktur. Bütün (Şeref galerisi) listeleri neşredildikten sonra üzerlerinde en çok ittifak edilen Türk büyüklerinin listesini basacağız. Ve onlara dair okurlarımıza malûmat vereceğiz.

Bununla, bu fikri gerçekleştirememiş olsak bile tarihimizi düşünmek, Türk büyüklerinin adlarını anmak ve onları memleket gençliğine tanıtmak ve hatırlatmak gibi bir hizmette bulunmak bize yeter.

ŞEREF GALERİSİ

Liste : 1

Gönderen: Profesör Mükrimin Halil Yinanç

ATATÜRK - İNÖNÜ - ÇAKMAK

MEÇHUL ASKER.

Kumandan

1 — Gedik Ahmet Paşa
2 — Kara Timurtaş Bey
3 — Murat Hüdavendigâr
4 — Yavuz Selim
5 — Barbaros
6 — Gazi Umur bey (Aydınoğlu)
7 — Emir Zengi
8 — Birinci Sultan Kılıç Arslan
9 — Sultan Alp Arslan

Devlet adamı

1 — Çelebi Sultan Mehmet
2 — Kanuni
3 — Fâtih
4 — Çandarlı Halil Hayreddin Paşa
5 — Makbul İbrahim Paşa
6 — İkinci Sultan Kılıç Arslan
7 — Alâeddin Keykubat
8 — Sultan Tuğrul Bey
9 — Büyük Reşit Paşa

Âlim

1 — Fârâbi
2 — Alev Kuşçu
3 — Hoca zade Muslihiddin Mustafa
4 — Uluğ Bey
5 — Kadı Han
6 — İbni Kemal

Edip ve Sanatkâr

7 — Naima
8 — Cevdet Paşa
9 — Evliya Çelebi
1 — Itrî
2 — Fuzuli
3 — Ali Şir Nevai
4 — Yunus Emre
5 — Mimar Sinan
6 — Mimar Mehmet
7 — Mimar Kasım
8 — Şeyh Hamdullah
9 — Yesari zade

Görüşler

İŞ

Bazı aklı başında adamların Avrupada harbd sonraki işsizlikten telâş etmelerine şaşıyorum. Dört nedenberi şu harp Avrupayı baştan aşağı yıkıp yakm dı mı? İşte, harbden sonra yapılacak iş! Zaten, yirminci asırda milletlerin asıl işi budur: Sulhte yap larını harbde yıkmak, harbde yıktıklarını sulhte y mak!

o

YILDIZLAR

Türk gazetecilerile beraber Amerikaya giden a miralimiz Abidin Dav'erden Amerika deniz sanayi dair bir tetkik eseri bekliyordum. Halbu ki o, (Hol Dünyası) isimli bir kitap hazırlamış. Bu kitapta (Ho vut) un bütün sırları, bütün güzellikleri, ve yıldızla de konuşmalar varmış.

Bence, hakikî bir amiralin dikkatini çeken yıld lar, gemicilere rotasını bildiren gökteki yıldızlard yüzleri boyalı, sahte yıldızlar değil!

Anlaşılan, sivil amiralimize Holivudun güzell pusulayı şaşırtmış!

o

SULH TAARRUZU

Gazetelerde Almanların Ruslara bir sulh taarr yaptığını okudum. Bu harbin çıkardığı acaip kelimel den biri de budur: Sulh taarruzu! Hem sulh, hem t arruz! Bu iki zıt fikir nasıl birleşiyor, diye şaşmay Katyn ormanında cesetleri bulunan 10 binlerle zab nasıl, hem harp esiri, hem harp maktulü oluyorsa bu d öyle bir şey!

Bu işe bir türlü elini dokunduramıyan Cenev Kızılhaçının yerinde olsam, bu on bin zabitin katili di bu kelimeyi gösterirdim!

o

VATAN BAŞMUHARRİRİ

Vatan gazetesi başmuharriri Ahmet Emin Yalm Ege mıntakasındaki köylülerin çok para kazandığ duyunca hemen bir bilet almış, İzmirin yolunu tutm Geçen haftaki başmakalesinin serlevhası şuydu : (sualin cevabını aramağa gidiyorum. Bu harbde Tü köylüsü zengin mi oldu?)

Nedense, Ahmet Emin Yalmanın bu gidişi ban eski bir filmi hatırlatıyor; Şarlo, Altın Arayıcısı filmini

o

Görüşler

ÜSTAT İBNÜL EMİNE DAİR

Geçenlerde jübilesi yapılan elli yıllık yazarlarımızın içinde üstat İbnül Emin Mahmut Kemal de vardı. Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından pek canlı, pek güzel bir tarzda filme alınan bu töreni sinemada seyredenler, üstadın, etrafa çevirdiği hiddetli gamzelerini farketmişlerdir. Neye kızdığını bilmiyorum. Fakat üstadın hiddetini biraz olsun geçirmek için «Seham-ül İlham» şairi Halil Nihat Boztepenin bu vesile ile yazdığı çok zarif bir kıtayı neşretmek istiyorum :

Cenabı İbnül Eminin Nihadı naşada
Bir elli yıl oluyor gelmiyor selâmı bile!
Bir elli yıl daha geçsin, ne var, gelir belki;
Sabırlıyım, hele görsün ikinci bir jübile!

HİNDİSTAN

Kadıköy Halkevinde Hindistan seyahati hakkında Bürhan Felek arkadaşımız bir konferans verecekmiş. Acaba ne söyliyecek? diye merak ediyorum. Hindistana dair yazılmadık, söylenmedik bir şey kaldı mı? Hindistan makaleleri, Hindistan fıkraları, Hint masalları, ışk hikâyeleri, türbeler, camiler, saraylar, bahçeler, inciler, elmaslar... Şimdi de Hindistana dair konferanslar ışlıyor.

Zannederim ki asırlardanberi İngilizler Hindistanı, ...im gazeteci arkadaşların şu bir kaç hafta içinde istisar ettiği kadar edememiştir!

HAYRETTE!

Vakıt refikimizde muallim Nacinin eski dille yazılış «Hayrette» redifli bir kıtasını gördüm. Gazeteye münasebetle konduğunu anlıyamadığım gibi iyi banadığı için bu Hayrette kıtasının yarısı da okunmu... Üstelik mısraların boyları sütuna sığmamış; kıta ...diliğinden müstezatlı olmuş. Eğer bu «Hayrette» ...asında bir şeye hayret etmek icap ediyorsa buna (Vakit) refikimize basılışından başlamalı!

YARDIM SEVENLER

Sık sık gözüme ilişen bir hayır cemiyetimizin adı... — cemiyetin sayın âzaları sakın gücenmesinler! — parçacık vuzuhtan uzak buluyorum; hattâ, bana bida iltibaslı geliyor: Yardım Sevenler Cemiyeti. ...caba, kendilerine yardım edilmesini sevenlerin cemimi, yoksa kendileri başkalarına yardım etmeyi sevlerin cemiyeti mi? Yardım, hediye, mükâfat.... ...ilmiyecek şeyler değildir. Yardım etmeyi sevmek ...bi, yardım görmeyi istemek de insan mizacında var... hattâ bu ikincisi birinciden üstündür bile! Onun için cemiyetin ismine biraz daha vuzuh vermesini faydalı ...luyorum.

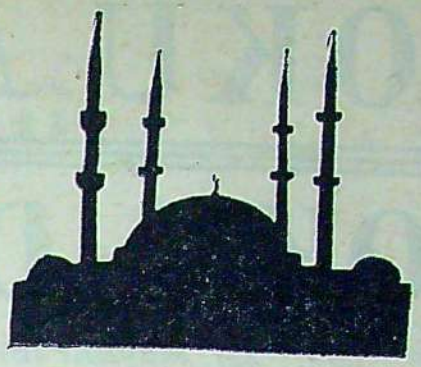

Rüstem Paşa camii

Koştum duâların çiniler ilkbaharına,
Daldım hayâl olup ta sütunlar diyârına.

Lâkin o kanlı nokta nedir, aklım almadı,
Mabedde dalgalanmada bir katilin adı.

Herneyse... Mâvisin, o kadar mâvisin ki sen,
En ince rûha gökyüzüyüm dersin istesen!

Masmavi güllerin kokusuz, gölgesizse de,
Mermerlerin kımıldamıyan bir denizse de,

Taştan sütunlarında uğuldar satır satır
Bambaşka bir lisan ki, Süleymânı anlatır.

Yok cüretim düşüp kapanıp secde etmeye,
Alnım semaya belki değer, kirletir diye.

Bir noktasında sâde durur, dinlenir sızım;
Bir parçacık şu kubbeni ver, âsumansızım!

Mithat Cemal KUNTAY

KOKU ALMA VE KOKU DUYMA

Yazan : Dr. Haydar İbrahim AYDAR

Kokunun uzviyet ve hayatımızda mühim rollerini ve muhtelif tezahürlerini göstermek istiyorum. Koku, her hangî bir mihraktan intişar eden emanation ihtizaz gazının koku almağa mahsus «uzvu şem» üzerine temasile hasıl olan hikemî (physique), belki de, hikemî kimyevî (physico - chimique) bir hâdisenin dimağda yarattığı bir nevi ihtisastır. Koku almanın ilk basamağı burun dahilinde ve bu cevfin üst kısmında bulunan esmer rengile diğer kısımlarından ayrılan ve nescî hususiyeti tamamile kendine benziyen ufak bir «gışayi muhatî» sathıdır ki, buna teşrih ıstılâhınca «Tache olfactif = luthai şemmiye» ismi veriliyor. Bu satha çarpan ihtizaz zerreleri bir çok ince âsap yollarile dimağın ön tarafında ve burun kubbesinin üstünde bulunan «bulbe olfactif = basalai şemmiye» ye munsap oluyor. Oradan da dimağ merkezine varıyor. Ayrı ayrı iki yumak (fas) halinde bulunan basali şemmiyeler dimağa mülhak ve onunla birleşik bir uzuv olup hepsi birlikte bir cümle veya manzume teşkil ederler. İşbu basalai şemmiyelerin dokuma karakteri hakkındaki malûmatımız henüz noksan mahiyetini muhafaza ediyor. Mamafih işinden ve eserinden çıkarabildiğimiz mâna ile bir derece hakikati kavramak mümkün oluyor.

Evvelâ, koku almakla, koku duymak arasında mâna ve eserile fark olduğunu düşünmek lâzımdır. (Kokusunu aldı.) sözünün bir menfaati istihsal arzusunu anlatmak maksadile söylendiğini biliriz. Arılar gibi faydalı hayvanların koku almak, bir hayat hakkı ve vazife icabıdır. Netekim bal, açıkta bırakılır ve iyice muhafaza edilmezse civardaki arıların bal kokusunu alarak hırsızlık etmek üzere bala hücum ettiklerine şahit oluruz. Diğer hayvanlarda da bu insiyak vardır.

İnsanlara gelince: Bazı hususi maksat veya menfaatin istihsalinde koku almak insiyakı vardır. Muhtelif kimselerin aynı maksat veya menfaati idrak edip istihsal maksadile birleşmeleri, aralarında aynı kokuya olan alâkanın ve müşterek koku almanın tevlit ettiği iştirak ve itimatla birbirine yardımcı olduklarını göstermektedir.

Demek oluyor ki koku almak, bir maksat veya menfaatin istihsalinde cazibesine tâbi olunan bir insiyakın müvellit ve saiki bulunuyor. Koku duymak ise hayalinde ve temasında tahtı tesirinde kaldığımız bir hissin benliğimizde yarattığı fenomenal bir teamüldür.

Bu koku ister gayri mahsûs derecede az veyahut bunaltacak kadar çok olsun, teamüli ve eserî olarak bir hayat hâdisesi meydana geliyor. Bu hal irade ve arzularımızın haricinde dahi olabilir.

Gene misal olarak arıyı alalım: Arılar, bal toplamak için kovanlarından beş kilometre uraklara kadar gidiyorlar ve geri döndükleri zaman yuvalarını bulabilmek için kendinin ve aynı aile efradından arıların konakladıkları çiçeklerin, seyrettiği hava tabakası içinde bıraktığı koku izinden yürüyerek doğruca yuvalarını buluyor, kovana giriyorlar ve doksan günlük ömürlerinde bu koku izi onların harekâtının rehberi oluyor

İnsanda vasfı değişmiyen, yalnız şekli değişen bu koku izi rehberliği aynen vardır. Tekmil tabiî ve insiyakî hayatımızda bu kokunun izi üzerinde yürümek mukadderimizdir.

Gurbette vatan sevdası, aile ve evlât sevgisi bu kokunun izinin mahsulü tabiîsidir. Akşamları yatağının kokusuna kavuşmak arzusu hep bu izin üzerinden gittiğimiz yoldur.

Hayatımızın bir çok safha ve hamlelerinde kokunun şuurumuz haricinde yaptığı tesir ve teamüllerin nevini saymak güçtür. Aşktan tutunuz da ikrah ve nefrete kadar her nevi tezahürat buna tâbi bir teamül eseridir.

Koku almıya yarıyan uzvumuz filhakika küçüktür. Fakat tesir sahası geniş ve büyüktür. Öyle girift ve muğlak bir uzvumuzdur ki dimağdan çıkan her nevi «âsabı hissiye ve muharrike» ile bilvasıta veya bilâ vasıta müşterek ve alâkalıdır. Bundan başka «uzvu şem», bilhassa basalai şemmiye ileriye doğru hareketi müş'ir bir irade âmiri vasfını da taşıyor. Nasıl ki dimağçenin geri doğru hareketi idare ve tanzim etmekteki alâka ve tesiri gibi. En basit misali körlerin önlerini görmedikleri halde yürüyebilmeleri bu «iradei hissiye» nin tavizen bir ihsanıdır.

Netice: Göz, görür; burun yürütür. Fesübhanallah!

Dr. Haydar İbrahim AYDAR

Ölüm korkusu

— Orhan Seyfi Orhon'a sevgilerim

Mümkün mü çürüsün bitsin bu beden
Kapkara selviler toprak altında?..
Mümkün mü çıyanlar yesin tenimi
Ziyafet çekilsin akrebe kurda?..

Sönsün mü gözlerim?.. Batsın mı gü
Peteğim kalsın mı dolmadan yarı?..
Görmeyim mi içten, candan sevdiğim
Altın kalbli temiz hür insanları?..

Dehşet içte değil, kemik ettedir...
Ölüm hafızama kuruyor pusu
Sevmek ne güzelsin hayat ne güzel
Ürpertiyor beni ölüm korkusu.

Halim YĞCIOĞ

Gurbette

Hicranla dedim ki esen rüzgâra:
Yurdumun hasreti çağlar gönlümde
Ayrı bir güzellik ayrı hâtıra,
Yaylâlar, ovalar, dağlar gönlümde.

Vücudum ürperir, ruhum ürperir,
Gurbet yüreğimde biriken zehir,
Sessizlik, yalnızlık bana yas verir,
Sessizlik, yalnız ağlar gönlümde.

Başlar bir maziye hasretle bakış,
Şu ıssız ruhumda dinmez karakış,
Ayrı bir hâtıra, ayrı bir nakış
Bıraktı, üzümlü bağlar gönlümde.

Mustafa YURTS

TARİHTE
Türk Ahlâkına
yapılan yabancı tesirler

Yazan :
Adnan GİZ

I

Makalemin küçücük gövdesine mukabil büyük ve iddiacı bir başı var. Bütün acizimle beraber itiraf ederim ki bu bahsi ancak salâhiyet sahibi kalemler konuşabilir. Hem de derin tetkiklerden sonra.. Buna rağmen dâvamızın büyük, küçük her Türkü alâkadar eden pek geniş bir sahası vardır ve bu sahada öyle bariz hakikatler göze çarpar ki onları küçük kalemler dahi görüp söyliyebilir..

Her millet bir kabîle ve aşiret halinden çıkarak medeni bir camia haline girene kadar takip etmiş olduğu uzun olgunlaşma devresinde temas ettiği diğer milletlerden bir çok türeler, âdetler almış ve gene kendi türe ve âdetlerinden bir çoklarını başka milletlere aşılamıştır. Şüphesiz ki Türk milleti bu kaideden hariç kalamazdı. O da kendi türesinden harice pek çok şeyler verdiği gibi bir takım türeler de onun güzel ahlâkına katıldı. Asırlardanberi Türk ahlâkına katılmış olan o yabancı âdetler nedir? Ve onların Türk milleti üzerinde ne gibi tesirleri oldu? İşte bizi en çok bu bahis alâkadar ediyor.

Bir takım hastalık mikropları vardır ki en ziyade hariçle temas eden uzuvlarımıza musallat olurlar. Bir millete hariçten gelen tesirler de, ilk önce o milletin hariçle temas eden unsurlarına bulaşarak evvelâ o muhitte kendini gösteriyor. Eskiden bir milletin hariçle temas eden âzaları en ziyade münevver insanlardı ve bu sınıfta umumiyetle hükümdarların etrafında yani saray muhitinde toplanıyor, daha doğrusu merkezdeki devlet erkânını teşkil ediyordu. Tarihte Türk camiasına hariçten katılan yabancı türeler de evvelâ kozmopolit bir muhit olan saraylarla, iktısadî gelirlerin ve münevver tabakanın toplandığı merkezlere bulaşmış ve uzun zaman orada tutunabildikten sonra ancak sinsi bir ilerleme ile halk kümelerine sokulmuştur. Mamafih bu yabancı tesirlerin merkezden uzaklaştıkça denize atılmış bir taşın vücuda getirdiği merkezleri müşterek daireler gibi gittikçe zayıfladığı görülür. Şu halde Türk camiasına hariçten katılan âdetlerin de ilk önce o devleti idare edenlere ve devlet idaresine tesir ettiğini ve idare ruhunda mühim değişmeler vücuda getirdiğini iddia edebiliriz. Eski Türklerin devlet idaresindeki en karakteristik vasıfları, idare ve hükümdarlık sanatında âdet ve türeleri ne idi? Bu sorunun cevabını vermeden evvel derhal eski Türklerdeki «aile» mefhumuna bir göz atmamız lâzım gelir. Elde mevcut tarihlere, vesikalara bakarak on beşinci ve on dördüncü asırlardan evvelki zamanlara ait Türk hayatını tetkik edersek atalarımızın o emsalsiz aile birliği karşısında hudutsuz bir hayranlık duyarız. O halde ki, asırlardanberi coğrafyanın ve iktısadın bütün fena şartlarına, bütün siyasî değişmelere rağmen üç kıtada kazandığımız o büyük muvaffakıyetlerin her şeyden evvel bu emsalsiz aile birliğinden kuvvet aldığını söyliyebiliriz. Türk cemiyetinde «fert» yok «aile» vardır. Türk birliğinin atomu, parçalanmaz son cüzü «fert» değil «aile» dir. Eski Türk cemiyetlerinde aileye ait bir çok vazifeler ve haklar âdeta hukuki müeyyidelerle tesbit olunmuştu. Meselâ Cengizin kanunlarına göre bir ailede «Babasını dinlemiyen evlât, ağabeyisini saymıyan ini, kocasına itaat etmiyen kadın, kaynatasını incitip sözünü tutmıyan damat» şiddetli cezalara çarpılırdı (1). Cengiz Han, «Her kim ki evini idare etmesini bilir, bir memleketi de idare edebilir.» derdi. Ona göre: «Evinin içini temiz tutmasını bilen bir insan devleti hırsız ve eşkıyadan temizlemesini de bilirdi. İşte eski Türklerde devlet «Bir büyük aile» idi ve devlet reisi bu ailenin babası oluyordu. O bütün tebaasına eşit bir evlât muamelesi yapıyor, onların arasında, onların içinde yaşıyarak hiç bir şekilde kendini vatandaşlarından üstün saymıyor, şölenlerde bir sofraya oturarak onların bütün dertlarile alâkadar oluyor, milletle gülüyor ve milletle ağlıyordu. Son iki asrın en büyük dâvası hakiki demokrasinin en güzel şekillerini ancak eski Türk ülkelerinde görmek mümkündür. Eski Türk Hanlarının millete karşı beslediklerı o sıcak babalık duygusunun en güzel bir nümunesini Orhun âbidelerinde bulabiliriz. O âbidelerin mesut hükümdarı, tarihin ve yüzyılların huzurunda şu değerli sözleri söylüyor :

«Türk milletinin namı, şanı, silinmesin diye Tanrı beni Kağan nasbetti. Mal sahibi bir kavim üstüne nasbolunmadım. İçinde yiyeceği ve dışında giyeceği olmıyan fakir ve mahrum bir kavim üzerine tâyin olundum Ben ve kardeşim Gültekin birlikte, baba ve amcamız tarafından Türk milletine kazanılan nam ve şan silinmesin diye sözleştik. Türk milleti için gece uyumadım, gündüz rahat etmedim. Ölünceye kadar çalıştım. Çıplak kavme giyecek verdim. Halk fakir idi. Zengin ettim.»

Daha sonra Anayurtta ilk müslüman devleti olarak kurulan Kara Hanlılar da hükümdar millet üzerine pederane bir vilâyete sahip bulunuyor ve devlet idaresinde eski Türk türeleri tamamen muhafaza olunuyordu (2). Bu düşüncelere karşı, ilk Türk devletlerinde eski peder şahi aile sistemlerinden. Klan'lardan kalma bir âdetle hükümdarların millete karşı bir baba tavrı takındıklarını ve bu devletler tekâmül ederek bir imparatorluk şekline girdikten sonra bu hallerin tabiî olarak ortadan kalktığı söylenebilirse de, hakikatte millet babalığı, demokrat düşünceler, adalet ve tevazu hisleri gibi eski Türk Hanlarında görülen hassaları içtimai âmillerden ziyade Türk ruhunun evsaf ve yüksek yapısında aramak lâzımdır. Netekim bu yüksek hassaları eski Türk Hanlarında olduğu kadar ileri zamanlarda yetişen ve büyük imparatorluklar kurmuş olan Nureddin Zengi, Selâhaddin Eyyûbî, Baybars ve Timurlenk gibi hükümdarlarda, hattâ bazı Selçuk ve Osmanlı sultanlarında bile bulmak mümkündür. İşte eski Türk Hanlarında millî bir karakter halini alan bu yüksek meziyetler ancak yabancı ülkelerden, yabancı medeniyetlerden gelmiş âdetlerin tesirile bozulmuş ve mütevazı, âdil millet babaları ortadan kalkarak onların yerini «zalim efendiler» almıştır.

Eski Türklerin devlet idaresindeki bu yüksek türeleri, islâmiyetin kurduğu sistemlere ve ilk dört halifenin demokrat ve adaletli idare sanatına tamamen uygun düşüyordu. Halifelerin idaresine nihayet veren Emeviler Şamda pek şatafatlı bir saltanat kurmuş ve onların yerini kapan Abbasiler saraylarına, devlet kapısına tamamen İranlıların, Sasanilerin ihtişam ve teşrifatını almışlardı. Abbasilerden kopup müstakil bir devlet halini alan Sasanilerin enkazı üzerine Sevüktekin'in kurduğu Türk devleti de o iki hükûmetin kullanmış olduğu bütün İrani usullere tevarüs etmek hatasını işledi. Sâman oğulları ki evvelâ kuvvetli bir idare

(1) Ebülgazi Bahadur Han. Türk Şeceresi, sayife: 183.

(2) Fuat Köprülü: Türkiye Tarihi, sahife: 114.

tesis etmişlerken sonradan aynı toprakta İranlıları asırlarca felâkete sürükleyen fena yollara sapmış ve veraset kavgaları ağır vergiler ve isyanlar içinde yıkılıp gitmişlerdi. Onların mirasına konan Gazneviler de az zaman içinde muazzam bir imparatorluk kurmuşken aynı yabancı tesirlere kapılmış ve Sâmanileri felâkete sürükleyen sebep ve âmillerden kendilerini kurtaramamışlardır.

Sevüktekin'in oğlu meşhur Gazneli Mahmut Irak-ı Acemde, Hindistanda büyük zaferler kazanmış ve bu zengin ülkelerin servet ve ihtişamını Gazne şehrinde toplamıştı. Milyonlarca halkı idare eden bu devlet ekserisi Kalaç Türklerinden olan cüzi bir kuvvete istinat ediyordu. Bu mahdut kuvvetin yalnız millî varlığından hız alarak emsalsiz bir enerji ile kurduğu o devlet —daha bir çok benzerleri gibi — o toprakta oturan yabancı unsurların fena âdetleri, harap edici tesirleri yüzünden millî vasıflarını kaybediyor ve gûya alçalmak için yükseliyordu. Mahmut, Gaznede muhteşem saraylar, camiler, türbeler yaptırmış ve eski Türk Hanlarında görülmiyen göz kamaştırıcı azametli bir hayat sürmeğe başlamıştı. Şimdi başta «Firdevsi» olmak üzere «Unsuri» «Ferruhi», «Esedi», «Menuçehri», «Behrami» gibi İran şairleri Gazne sarayına doluyor, onların peşi sıra bir sürü dalkavuklar, meddahlar, söz pehlivanları bu ihtişam yuvasına konuyordu. Artık her biri İran mübalâğasının bir şaheseri olan mutantan kasideler, parlak manzumeler yazılıyor, «söz sanatı» en makbul günlerini yaşıyordu. İran malı olan Divan Edebiyatı ki hakikatte caize almak, yani dalkavukluk edip para kazanmak sanatı idi, şimdi bu muzaffer kumandanların şahsında emsalsiz bir gelir vasıtası bulmuş oluyordu. Bu suretle vaktile İranda Eşkânyan, Sasanyan devletlerini inkıraza sürükleyen âmillerden biri olan «mübalâğa, yalancılık, riyakârlık, dalkavukluk» gibi kötü âdetler edebiyatın o rengârenk şallarına bürünerek nihayet Türk yurduna sokulmuş, Türk ahlâkını da bozmuştu. Gazne sarayında atılan bu kötü tohumlar pek az sonra hayrete şayan bir bereketle bütün Selçuk ve Osmanlı diyarını istilâ edecek, hattâ aynı yola dökülen Türk ozanları İranlı üstatlarını gölgede bırakacaktı. Bundan sonra, beli bükük bir hükümdar onların lisanında Zaloğlu Rüsteme taş çıkartacak, milleti soymakla geçinen bir sefih bir kasidenin cömert satırlarında etrafa altınlar saçan bir Hatemtay olacaktı. Halbuki eski Türkler, o büyük atalarımız yalancılıktan, mübalâğadan, hele dalkavukluktan son derece nefret eder, hattâ uzun sözden bile hoşlanmazlardı. Orhun âbidelerinden aldığımız yukardaki bir kaç satırdan o zamanki Türk dilinin ne kadar sade, samimi ve bilhassa söz oyunlarından uzak olduğunu görmüştük. Eski Türklerin resmî lisanında büyük bir sadelik ve kısalık vardı. Cengiz Han Asya hükümdarlarının takındıkları mutantan ünvanlara bir istihfaf nazarile bakar ve sülâlesine böyle muhteşem ünvanlardan kaçınmalarını tavsiye ederdi. Oğlu Oktay ve torunu Kubilây Hanlar hemen bütün Asyaya sahip oldukları halde atalarının bu sözünü tutmuş yalnız Han veya Kaan ünvanı ile iktifa etmişlerdi. Aile efradı ise onları sadece adlarile çağırırdı. Mektuplarında, fermanlarında ismin yanına ayrıca bir ünvan eklenmezdi.

Cengiz Han Maveraünnehri zaptettiği zaman Sultan Mehmedin kâtiplerinden biri onun hizmetine girmişti. Bu sırada meşhur kumandanlardan Kurt Cebe bir rapor göndermiş, Süriye üzerine yapmak istediği taarruza Musul beyi Bedreddinin karşı koyduğunu bildirmişti. Cengiz Han yeni kâtibini çağırtarak Musul atabeyine hitaben:

«Tanrı bize yer yüzü imparatorluğunu verdi. Bize itaat edenlerin ve ordularımızın geçmesine razı olanların hükûmetleri, aileleri, malları mahfuzdur. Aksine hareket edenlerin başına ne geleceğini yalnız Allah bilir. Eğer bize itaat ederseniz size dostuz.

Gelecek sayımızda:

ATEŞ

Yazan:

Dr. Haydar Ibrahim AYDAR

Aksi takdirde ordumuzu gönderirsek Musulun hali nice olur bilmem?». tarzında bir mektup yazmasını emretti. Kâtip Harzem sarayında alıştığı gibi Acemce ve mutantan üslûplu bir mektup yazdı. Müslüman hükümdarlara yazılan ünvanları da ihmal etmedi. Cengiz mabeyincisi Danişmende:

«— Şu mektubu Mogolcaya tercüme et!» dedi.

Moğolcasını dinledikten sonra kâtibe:

«— Benim sana imlâ ettirdiğim böyle değildi» dedi.

Kâtip :

«— Efendim bugün kullanılan usule göre yazdım.» cevabını verdi.

Timuçin birden kızarak:

«— Sen bir hainsin! Musul beyi bu mutantan üslûplu mektubu okurken daha ziyade cüretkâr bir vaziyet alacak!» demiş ve kâtibin idamını emretmişti (3).

Tarih devresinde Gaznevileri takip eden Selçukiler anayurdun saf ikliminde yetişmiş Türk ahlâkının üstün vasıflarını taşıyan, tamamen Türk türesine bağlı, temiz, güzel ve cesur insanlardı. Bu sayede, aru yabancı tesirlere kapılmış olan Gaznevilere galip gelerek otuz yıldan daha az bir zamanda Horasandan Malazgirde ulaştılar. Koca bir devlet kurdular. Şimdi Horasandan Akdenize kadar muazzam bir ülkede bütün âdet ve türelerile tam bir Türk devleti kurulmuş oluyor ve demokrat bir zihniyetle hakikî bir millet babası olan ilk Selçuki hükümdarları her hususta eski Türk Hanlarına benziyordu. Tuğrulun, Alp Arslanın devlet ve hükümdarlık telâkkisi hakkında üstat Fuat Köprülü şu değerli izahı veriyor :

«İlk Selçukilerde hükümdar ve devlet telâkkilerini lâyıkile anlamak için bunlarıptida filen aşiret reisi olduklarını ve binaenaleyh bir çok cihetlerde eski kavmî ananelerine merbut bulunduklarını unutmamak icap eder. Halbuki, meselâ Gaznevi hükümdarları neslen Türk olmakla ve Türk Hanedanlarına istinat etmekle beraber aşiret ananelerinden uzak kaldıklarından Selçuklere benziyemezlerdi. Diğer efrat gibi elbise giyen, harp zahmet ve meşakkatlerini çeken Tuğrul Bey hiç bir zaman meselâ Mahmut Gaznevi gibi bir müstebit olamazdı. Çünkü hükümdarın şahsını mukaddes ve gayri mesul bilen ve ona kör körüne itaat dinî bir vecibe sayan İranlıların eski telâkkisi Oğuz aşiretleri arasında hiç bir suretle mevcut değildi ve olamazdı da. Kurultay Şölen gibi bir takım aşiret müesseseleri, aşiret reisini fevkalbeşer bir mahluk addettirmek şöyle dursun bilâkis onu aşiret ve ananesine tamamile riayete icbar ediyordu. Bugünkü Türkmen aşiretlerinde hâlâ mevcut olan demokratlık ruhu bunu pek iyi izah edebilir.» (Türkiye tarihi. Sahife 173)

İlk Selçukilerde halkın hükümdara karşı beslediği duygular tamamen hükümdarın halka karşı takip ettiği siyasete uygun düşüyordu. Millet hükümdarı sayıyor ve ona inanıyor, hükümdar tebaasını seviyor ve ondan hiç bir zaman şüphe etmiyordu. Selçukiler aynı ülkelerde kendilerinden evvel hüküm süren Sâman oğulları ile Gaznelilerin kurmuş olduğu casus ve hafiye teşkilâtını büyük bir nefretle yıkmışlardı. Halbuki Gazneli Mahmut kendi oğlu Mesudun yanında hafiyeler bulundurduğu gibi Mesud da babasının sarayında casusları vardı. Bir gün Alp Arslan niçin bir casus teşkilâtı kurmadığını soran veziri Nizamülmülke mühim cevabı vermişti :

— Ben böyle bir memur tâyin etsem dahi bana gerçekten sadık olanlar ona hiç ehemmiyet vermezler. Çünkü doğrulukları na ve bana güvenirler. Düşmanlarım onu para ile daima satın alabilirler. Binaenaleyh, bu adam bana dostlarımdan fena düşmanlarımdan iyi haberler getirebilir, ve fena sözler ok gibidir. Hepsi isabet etmezse bile biri isabet edebilir. Bu sure

(Devamı 15 nci sahifede)

(3) Muraja Doson: Moğol Tarihi, sahife: 179.

Bir Tenkid Münasebetile:

Babekizm VE Mazdekizm

Yazan: Enver Behnan ŞAPOLYO

Çınaraltı mecmuasının 72 nci sayısında neşrettiğim «İlk Büyük Millet Meclisinin açılışı» makalesindeki bazı noksanlarımı, Büyük Millet Meclisi kütüphane müdürü değerli bilgin ve müdekkik Nebil Buharalı üstadımız tamamladılar. Kendisine teşekkür ederim. İnkılâp tarihimizin henüz hiç bir kimse tarafından kaydetmediği bu noktaları ben bir merak saikasile tesbit etmiştim. Bu devre ait hâtıraların mühim bir kısmının vesikaları da yoktur. Ancak canlı şahitleri vardır. (Kuvayi Milliye Tarihi) adile hazırlamakta olduğum bu eserim daha proje halindedir. Bu müşahedeleri ve hâtıraları mukayeseli vesikalara müstenit bir şekilde hazırlamam için boş zaman lâzım, bu imkân ve muhite de henüz nail olamadım. Tatil günlerimin hemen her gününü Meclis kütüphanesinde geçirdiğimin en büyük şahidi ve daima yardımlarımızı gördüğüm siz ve Saim beydir. (1920) yılındanberi Ankaradayım. İlk günleri milis bir Kuvayi Milliyeci olarak dağlar başında ve İnönü ve Sakarya cephesine kağnılarla cephane taşımakla geçti. Bu hâtıraları ayrıca (Millî Mücadele) ve (Karagünler - Millî Mücadelede Ankara) adile yazmaktayım.

Makalenizde madde, madde gösterdiğiniz yanlışlıkların bir kısmında haklısınız, fakat bir kısmını da daha genişletmek lâzımdır. Bilhassa Millet Meclisi binasının ikmali ve İngilizlerin Ankaradan çekilmelerini 1932 tarihinde Marmara köşkünde (Atatürk) ün bendenize verdikleri hâtıratından da dinledim ve kaydetmiştim. Bunları da bir sırası geldiği zaman neşredeceğim. Çünkü bu bahisler bir makaleye sığmıyacak kadar geniştir. Türk inkılâbının dinamik ruhunu o günler hazırlamıştır. Yoksulluklar içinde bu bina nasıl kuruldu?. Yeni nesle bunu anlatmak bize bir borçtur. Fakat bu eserleri bir vesika mecmuası şeklinde değil, tarihin hakikî mânasına göre yazmak lâzımdır. Tarih mâziyi araştırır, fakat istikbali hazırlar. Tarih bir ahlâk ilmidir. Tarih hükümdarların ve kavimlerin hocasıdır. Tarih bir mahkemedir. Orada hâkim olan nesillerin vicdanıdır. O vicdan ki, millî birliği ve yaratıcı mefkûreyi doğurur. Biz inkılâp tarihimizi kökü müspet ilimlere ve vesikalara dayanarak yazmakla beraber, ölü vâkıaları dirilterek yeni bir ahlâk yaratacak eserler de meydana getirmeliyiz.

İşte bu filozoflara (müverrih) derler. Bugün, bizim millî ahlâk yaratacak eserlere çok ihtiyacımız var. Buna, sizin gibi vatansever ve Türkçü şahsiyetinizin inandığına kaniim. Makaleme karşı gösterdiğiniz alâka beni bahtiyar etti. Nezih bir ruhla, temiz bir kalemle tenkidiniz, sizin temiz ruhunuzun bir aynası olmuştur.

Makalenizin ikinci safhası da çok orijinaldir. Bu cevabımın esas kısmını da bu safha teşkil edecektir. Birinci Millet Meclisine Kırşehir mebusu olarak seçilen ve Anadolu Kızılbaşlarının piri olan (Cemaleddin Çelebi) vesilesile, eski devirlerde Anadoluda Kızılbaşların oynadıkları zararlı roller hakkında malûmat veriyorsunuz: «Makalenizin beşinci sütununun son taraflarında: «Cümhuriyet devrine gelinceye kadar Anadoluda eski İran hurafelerinin Alevilik ve Şiilik ile imtizacından hâsıl olan ve Kızılbaşlık denilen bir mezhep mevcut olduğunu herkes bilir. Şah İsmail Safevi tarafından Anadoluya gönderilen Sâiler, Sâkiler, Şeyhler, Dervişler vasıtasile Anadoluda kaleyi içerden fethetmek üzere bu mezhep yayılmıştı. Bu mezhebin menşeleri eski İran dini ve Zerdeşt ahkâmı içindeki hurafelere dayanır. Asıl kendisini göstermesi Bağdat halifesi Mutasım zamanında eski İran millî benliğini uyandırmak üzere türeyen (Bap) adındaki adamın isyanıdır. Bu mezhebe de Babi mezhebi denildi ki, iştirakçiliği, yani mal, kadın ve çocuklarını müşterek olmasını telkin eder ve ahlâk kaidelerinde çok ileri bir müsamahaya giderdi. Bunun için avama, cahil halka mülâyim gelen bu usuller sayesinde cemiyeti çoğaldı ve isyan edip etrafa dehşet verdiler.» diye yazıyor. Nihayet bu Kızılbaşlığın Anadoluya nasıl girdiğini ve Kırşehir mebusu seçilen Cemaleddin Çelebi de Birinci Millet Meclisine mebus olduğunu anlatıyorsunuz.

Bu makalenizde Anadoludaki Kızılbaşlığın menşelni de (Babeki) liğe kadar götürüyorsunuz. İranda doğan (Mazdekizm) ve (Babekizm) in Kızılbaşlıkla alâkasını göremiyorum. Mazdekizm ile Babekizmin alâkası (Tarikatler Tarihinin - Alevilik) bahsine giremiyeceğine, ancak bu iki mezhebin (Komünizm - İştirakiyun) tarihine bir mebde olacağını zannediyorum.

Sizin yazdığınız (Babi) lik Mazdekizmin bir istihalesidir. Mazdekizm, bir dinî ihtilâftan doğmuş dinî bir kol, bir mezhep değildir. Doğrudan doğruya içtimai bir ihtilâl ve yeni bir ideolojiyi getiren bir ihtilâlci, iktısadi mezheptir. Yani komünizm tarihinin başlangıcıdır. Vâkıa Çinde büyük komünizm ihtilâlleri olmuş ve çok kanlar dökülmüştür. Bu vakalar Çin tarihçilerinin eserlerinde yazılıdır. Fakat Ön Asya tarihinde ilk büyük iştirakçi ihtilâl İranda meydana gelmiştir.

Iranın Sasaniler devrinde (Nuşirevanı Âdil) in babası (Küsra Kubad) zamanında, İranın Nişapur şehrinde (Mazdek) adlı bir ihtilâlci meydana çıktı. Kubadın zamanında İran büyük iktısadi bir inkişafa malik olmuş, İran hükümdarı ve Orta Asya ticaretini eline alan zengin bir sınıf doğmuştu. Sarayın sefaheti dillere destandı. Saray halkı ve ona tâbi zenginler, elmaslar, [illegible] içine garkolmuş, halkı düşünmeden sefahet içinde yaşıyorlardı. Halk ise, bu şaşaalı devirde açlıktan ölüyordu. Birdenbire bu sefil İran köylüleri ve küçük esnafı arasından Mazdek yeni fikirlerle ortaya atıldı. Her türlü haksızlıklara ve müsavatsızlıklara yıllarca boyun eğmiş olan halk Mazdek'in fikirlerini bir yeni mezhep şeklinde kabul etti.

Mazdekizme göre: «Zenginlerin ne kadar malları ve ellerinde arazisi varsa halka aittir. Bu servetler milletin malıdır. Bu mallar ve emlâk müsavi bir şekilde herkese dağıtılmalıdır. Hattâ kadınlar bile cemiyetin

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz.)

müşterek malıdır.» diye bir esas koydu. Mazdek'in bu fikrini milyonlarca insan derhal kabul etti. Çünkü bu devirde İranın içtimai sınıfları dört kısma ayrılmıştı. Birinci sınıf (Dehkan) lar, ikinci sınıf (Mugan) lar ticaret ve sanayi ile uğraşan şehirliler sınıfı, rençberler sınıfı idi. Dehkanlar büyük arazi sahibi asilzadeler, Muganlar da ruhban sınıfı idi. Tüccar ve sanayi erbabı da zengin burjuvalar idi. Bütün bunlara hizmet edenler de rençberlerdi. Rençberler, büyük çiftliklerde rahiplerin emrinde yersiz, yurtsuz, yalnız karın tokluğuna çalışan bir fakir sınıftı, bunların bir kısmı da esir gibi satılıp, alınırdı. İranın resmî dini olan Zerdüşlik müsavi haklar tanıyan ve halka yardım etmeği telkin eden bir din değildi. Fakirlerin ve âcizlerin hâmisi olmayıp, aristokratların dini idi.

İşte Mazdek böyle bir içtimai teşkilâta malik olan bir cemiyette bir ihtilâlci ideolog olarak ortaya atıldı. Bu devre kadar, hiç bir fikir manzumesi, iştirakciliği kabul etmemiş, böyle bir fikir ortaya atmamıştı. Bu fikir etrafında ne kadar sefil, aç bir halk varsa, servetleri yağma etmek için Mazdekin etrafında toplandı. Bu servetler yağma edilmekle, memlekette açlığın kalkacağına inanan bir sürü rençber milâdi (531) ve hicri (491) yılında ilk komünist ihtilâlini yaptı. Bütün Zerdüşt rahiplerinin malları, bütün arazi sahiplerinin malları ve servetleri yağma edilerek bir meydana toplanıldı. Ellerine geçen kadınları da bu meydana topladılar. Mazdekin emrile toplanmış olan bütün servetler ve kadınlar, mezhebe giren Mezdekilere taksim edildi. İran hükümdarı bu ihtilâli söndürmek, memleketi felâketten kurtarmak için harekete geçti, fakat Mazdek Kubadı hepsetti. Bir kısım halk da bunlara muhalif bir grup yaptılar. Hükümdarı kurtarmak istediler, fakat Mazdek Kubadı katletti. Bu mezhep Nişapur, Rey, Akbatan gibi büyük şehirlere yayıldı. Mazdekin bu iştirakci fikirleri İranda tam otuz sene devam ederek bir çok taraftar buldu.

Hazreti Muhammedin dünyaya geldiği yıl İran tahtına Kubadın oğlu (Nuşirevan Âdil) hükümdar oldu. Memleketi bu kolektivist idareden kurtarmak için taraftar bularak Mazdekilerle iç muharebelerine girişti. Memleket kana boyandı. Mazdekilerden (400,000) adamı katlettirdi. Mazdek de yakalandı. Nuşirevanın karşısına getirildiği zaman, bizzat kendisi hançerile Mazdeki öldürmek suretile bu ihtilâli bastırdı. Kendisine bunun üzerine (Âdil) ünvanı verildi. Bu ihtilâl bastırılmış, fakat gizli olarak İranın Şimalinde yaşamıştır.

Nihayet Harunun oğlu (Me'mun) zamanında, Mazdekiliğin bir istihalesinden ibaret olan (Babekizm) ortaya çıkmıştır. Babek (Erdebil) civarında (Hurrem) kasabasında mezhebini ortaya atmış bir İranlıdır. (Mezhebine (Babekiye, Hurremiye, Fatazıye) deniliyordu. Babek, Mazdekin kabul ettiği iştirakci fikirleri yeniden canlandırmak suretile kendisine bir çok taraftar buldu. Babekiler halifeyi de tanımadılar. Bunların içinde cesur ve gözü kara adamlar vardı. Halife Me'mun bunlarla tam yirmi yıl uğraştı, fakat bunları imha edemedi. Babekilik Azerbaycana ve Anadolunun Şarkına kadar yayıldı. Nihayet Babekileri halife (Mutasım) zamanında, halifenin Türk Emir-

Gelecek sayımızda:

••

TÜRKLERARASI ORTA KÜLTUR DİLİ

Yazan :
Nebil BUHARALI

•

İTİZAR

Münderecatımızın çokluğundan dolayı bu sayımıza (Delhi'den Üsküdara) ile (Çocuk Adam) tefrikamızı koyamadık. Özür dileriz.

lerinden (Afşin) mağlûp etmiştir. Afşin Türk Emirlerinin büyüklerinden biridir. Türkçeden başka bir dil konuşmaz, Arapçayı bile öğrenmemişti. Cesur ve kuvvetli bir kumandandı. (Battal Gazi) nin Afşin olduğunu iddia edenler vardır. Afşin etrafındaki Türk süvarilerile, Babekilerle çarpıştı. Nihayet Babekî esir aldı ve Bağdat şehrine getirdi.

Babek Bağdat şehrinde idam edildi. Afşinin bu şiddetli icraatı, bu ıştirakci fikirleri Iranın Şimalinden sildi, süpürdü. Bu suretle Mazdekizm ve Babekizm orta kalktı. Bu ihtilâllerden sonra milâdi (tarihinde İranın Rey şehrinden (Ali Mehmet) adında birisi, Basradaki genitler kürekçilik eden Zengileri isyan ettire kendilerine haksızlık eden tüccarları kat am ettiler, ve ihtilâl de tam on beş sürdü.. Ali Bin Mehmet yakalanarak i edilip, bu isyan da bastırıldı.

Bu isyanlardan sonra Arabistanda M lümanlar bir kaç mezhebe ayrıldılar. mezheplerden bazılarına (Şii mezhebi) verildi. Şia, Hazreti Ali evlâtlarına taraftar bir zümre demektir. Ha Aliye intisapları dolayısile bunlara levi) ve mezheplerine de (Alevilik) nilmiştir. Bununla beraber İslâm t içinde bu Alevi zümreler içinde (Karam (İsmailiye), (Haşşaşin), (Batiniye), (F miler) gibi kısımlar da doğdu. Kara mezhebini, Kûfe civarı köylülerinden (K mat = Çirkin yüzlü) lâkabı taşıyan İranlı kurmuştur. Bunlar Alevi idiler. F ların ihtilâllerine de Karamita hareketi nilmektedir.

Karamita ve İsmailiye, Batiniye, Ha şin denilen zümrelerin hepsi ihtilâlci yağmacı olup, halifeye karşı da âsi idi Hele Haşşaşin çetesi, bir anarşist Derv çetesi idi. Bunlardan herkes korkardı. rupalıları bile titretmişlerdi.

Şiilik, Araplardan ziyade İranda ir şaf etmiştir. Şiilik, İranlıların Arabistanc halifelere karşı itiraz ve isyan hareketl den doğmuştur. Çünkü Emeviler o Abbasiler olsun, bura halkını haraca kes lerdi Aynı zamanda da Hazreti Muhamme sülâlesini katlettiklerinden, Müslümanlığa hürmetsizlik ettiklerinden İranda Şi kuvvetlenmişti. 16 ncı asırda da tekrar İsmail ile Şiilik hareketi İranda genişle bulunuyordu. Fakat yukarıda sayd Mazdekizm, Babekizm, Karamita ve İs liye ve Batiniye mezheplerile Anadolu Türkler arasındaki (Kızılbaşlık) ve (taşilik) in hiç bir alâkası yoktur. Alevi maları dolayısile bunlara nispet edil doğru değildir kanaatindeyim. Anadoluc Kızılbaşlık ve Bektaşilik menşe itibarile Türk teşkilâtıdır. Menşeleri Orta Asya gelen bir takım âyin ve merasimlerin bi mecmuasıdır. Bunlar Alevidirler, fakat Babekidir, ne de Şiidir. Kızılbaşlık bun birinden tesir almamıştır. Bu da ayrı mevzudur. Bunlarla karıştırılmama Makalenizin bu kısmı üzerinde bir k vermek için, Anadoluda bir etnolojik te kat yapmak ve sonra bir karar vermek zımdır. Başka bir makalemde Kızılbaşl bahsedeceğim.

Enver Behnan ŞAPOLY

Tarihte Türk ahlâkına yapılan yabancı tesirler

(12 nci sahifeden devam)

gayri ihtiyari olarak dostlarıma tevecc ühüm azalacağı gibi düşmanlarıma karşı da bilâkis itimat ve muhabbet besliyeceğim. Bunun neticesi olarak dostlarımdan mahrum ve düşmanlarla muhat kalacağım».

İşte ruhuna yabancı tesirler işlememiş bir Türk hükümdarı ancak bu şekilde konuşabilirdi. Selçuk imparatorluğunu kuran Tuğrullar, Alp Arslanlar böyle yaman yiğitlerdi. Sonradan onların yerini Alâeddin Keykubatlar, İzzeddin Keykâvüsler işgal etti. Selçuk imparatorluğunun âkıbetini anlamak için bu sonrakilerin yalnız isimlerine bakmak kâfi gelir kanaatindeyim.

Bütün bu misallerden sonra diyebiliriz ki Türk ahlâkını bozan yabancı tesirlerin ilki ve belki en mühimi, çürümüş bir medeniyetin fena tohumlarını etrafa saçan eski Sasanilerin ülkesinden gelmiş ve evvelâ Türk hükümdarlarının, devlet erkânının ahlâkını bozmuştur. Sırf bu fena görenek lerin tesiriledir ki Türk hükümdarları halktan ve tabiattan uzaklaşmış, muhteşem saraylara kapanarak debdebe ve sefahet içinde yaşamış ve bu yüzden halkı soyarak, zulmederek nihayet yurtlarının zayıflamasına ve düşman eline düşmesine sebep olmuşlardır.

Gerçi bir Selçuk sultanı veya bir Osmanlı padişahının bir Türkmen aşiret reisi gibi basit ve sade bir hayat yaşaması imkân dahilinde değildi. Horasandan Filistine, Basradan Viyanaya kadar hüküm süren bu devlet reisleri elbette muhteşem saraylarda debdebeli bir hayat yaşıyacaklardı. Fakat gördükleri ve kondukları yabancı sarayların âdetlerini kendi muhitlerine âdapte ederken, onları yelce muvaffakıyete ulaştırmış olan Türklüğe ait bütün türe ve âdetleri muhafaza yeleri lâzımdı ki, beşerî zaaflarımızı, devlhuylarımızı göz önünde tutarsak bunda imkân dahilinde olmadığını teslim ederiz. Hani imanı zayıf olan insanlara : evvelâ ibadet et, iman kendiliğinden gelir diye meşhur ve pek hakîmane bir formül tavsiye ederler. İşte böyle bir formüle karak isminin sonuna bir «Keykubat» kelesini ekliyen, sabahtan akşama kadar bir can Şehinşahı gibi yaşıyan, yalnız Farsca şiirler dinliyen ve kendi dahi Farsca şiirler yazan bir insan, Alp Arslanın soyundan dahi gelse günün birinde hakikî bir Keykubat olmaktan, imkânı yok kurtulamazdı. İlk önce Gaznevilerin kapıldığı bu korkunç ihtişam merakına biraz sonra Selçukiler de kapılmış, fakat Osmanlı padişahları hepsini gölgede bırakmıştı.

O ihtişam merakı ki Sasanilerin tereke den alınmıştı, Osman Oğulları onunla Yıldız sarayının harap olmuş duvarlarını süslediler.

Hasan Adnan GİZ

Dua

— Üstadım M. Âkif'in aziz ruhuna —

Yükselir semaya doğru ellerim
Mavi gecelerin seher vaktinde
Hakka kanat açar hep emellerim
Mavi gecelerin seher vaktinde.

Kaybolur kederim, kaybolur ahım,
Gözümde yaş olur, akar günahım.
Bana daha yakın olur Allahım
Mavi gecelerin seher vaktinde

Bakışlarım yanar, yanar tutuşur,
Parlarken semada bir ilâhî nur
Gönlüm dile gelir gönlüm konuşur
Mavi gecelerin seher vaktinde

Hangi his vardır ki koca dünyada,
Bulunsun tadı bir ulvi duada.
Ne mutlu Allahı getirmek yâda
Mavi gecelerin seher vaktinde..

Feyzi HALICI

Doğduğum yerin türküsü

Sendedir tarihin en yüce payı..
Hindi'nin Selçukun mermer sarayı.
Ata, sende kurdu ilk kurultayı;
Mertlikte bulunmaz eşin Erzurum.

Sendedir koç yiğit ünlü Dadaş'lar.
Sendedir hür, vakur, eğilmez başlar.
Türkün her, düğünü seninle başlar.
Varolsun toprağın, taşın Erzurum.

Sendedir zafere giden nurlu yol.
Sendedir bükülmez, eşsiz çelik kol.
Şanın şöhretinle çok yaşa, varol;
Basgelsin her zaman işin, Erzurum.

Öğün, her ağızda adın dolaşır;
Bir karış toprağın bir cihan taşır;
Öğün ki, öğünmek sana yaraşır.
Tarihten eskidir yaşın Erzurum.

Kahramanlık sende, şeref, şan sende..
Mûcizeler dolu bir destan sende..
Cihanı titreten eşsiz kan sende:
Eğilmez ölmeden başın Erzurum!

Erzurum: Rıza ÜMİT

Şoför Medeniyeti

— Başı 4 üncü sahifede —

rak bir tanesi müstesna olmak üzere sihirbazın bütün sırlarını öğrenmiş, onun tabiat kuvvetlerini nasıl esir ettiğini anlamış. Günün birinde, sihirbazın bulunmadığı bir zamandan istifade ile, bu tabiat kudretlerini harekete getirmiş. Fakat, gafil çömez, bu kuvvetleri harekete getirdikten sonra, yeniden itaat altına almanın sırrını henüz öğrenmemişti. Bu kuvvetler meydanı boş bulunca, başta kendisi olmak üzere, her şeyi silip süpürmüşler.

İşte, bu masal, bu şimdiki insanlık durumuna da tatbik olunabilir : Gafil insanlar, yok edici kuvvetleri harekete getirdiler. Fakat, şimdi, onları nasıl durduracaklarını bir türlü bilemiyorlar.

Bu, bence, ancak şu suretle mümkün olabilir :

Mânevi ve ahlâkî kıymetlere yeniden ehemmiyet vermek!

Dr. Mustafa Hakkı Akansel

Yeni Evler

— Başı 6 ncı sahifede —

ğındaki bir cisim bu cihazla 1.3 metre görünecektir. Atom parçalıyan cihazlar, haddizatinde radyo aktiv olmıyan elemanları radyo aktiv kılmaktadır. Bu suni radyo aktiv maddeler hastanelerde radyum tedavisinde kullanılmaktadır. Sentetik organik kimyadaki terakki yeni ilâçların adedini arttırmaktadır. Herkesin dillerinde dolaşan Ultraseptil, Prontozil gibi ticari isimlerle satılan Sulfo animler gibi dahilî atiseptiklerin adedi artmaktadır. Bu sayede hastalıklarla kolayca mücadele edilmektedir.

Salih Murad UZDİLEK

OKUYUCULARIMIZA :

DÜN, BUGÜN, YARIN

mevcudu kalmamıştır.

Yeniden basılacak.